

Menetkész

*Dróton menetkész fecskerendek. Burkot
nem nyitó bimbók. Mindegyikben
halott magzat már a virág.
Nem termelik tovább a cukrot:
leállt kohók a buzgó fügefák.*

*Csak a szőlő. És — de miféle hitben? —
a dac a kész — de mondd, mire is? — szívben.*

P Á S K Á N D I G É Z A

A Széthulló Emfázis

I.

*Szavakban a dagadalom. Hangsúlyomon dagadály.
Hova lett a melldüllesztő gögölés, a vak dagály?
Fellengős ég, pöffesztő hang, gúvadó egy duzzadály?
Bögy-buggyantó, döfős gége, tajtékosító ragály?
Hova tűnt a kevély taraj, diadalmas kukorék?
Hol van már a dölyf-dagasztás, domborító buborék?
Hetyke pityke, sarkantyúzó, kencés fenék-vakarék?
Kecskesomként en-pattantó? Elnyelte a takarék.
Merre feszít féltéglás m e j j, felhőbe túró dics-orr,
hetvenkedő dörge-delem, hivaalkodó, híg ficsor:
habzó hangzás, fenyegető, cifra-parádés vicsor,
hencegősök szótépése? Sorvasztja a száj-zsugor.
Mivé lett a mondat-páva? Jelzők puccos szépei?
Helyesírás, igék, nevek döngő, díszes léptei?
Rongyírázás és rím-farhányás, kurva-korzók vétkei?
Falja fehér egyszerűség. A csend szelid étkei.
Arra apály, dáridókra jön az émelyes csömör.
Örv kerül az ugatóra, szárad szóról a sömör.
Még csippantó csibére is csap a csendből vagy öt ölyv.
Hull Emfázis, Cirkalom és még a fény is szük, tömör.*

II.

*Minden nyelvnek — tudom már —
megvan a maga e m f á t i a - t e h e r b í r á s a,
mint bármely hidnak, szekérnek, közlekedési eszköznek.*

Van egy da g á l y - g ö r b e, amelyen túl az emelkedettség nem merészkedhet, nem válhat gyakoribbá, s főként állandóvá.

Az i z z á s t is, l o b o g á s t is éppúgy „be kell vezetni”, elő kell készíteni, mint bármi mást.

K i f u t ó p á l y á t adni néki, ahol kezdősebességéből fokozatosan (szinte észrevétlenül) átmehet a nagyobb sebességbe, majd száguldásba, míg végül a csoda gyorsaságával hat ránk: villámszerű, k ö v e t h e t e t l e n.

III.

Ki ne tudná, hogy minden túlhajtottság után a szaturációs korszak következik, tehát a túltelítettség, a torkig-lakottság ideje. Miért éppen a szellemenben ne lenne így?

Ahol a szűrkeség, a középszer az úr, egyéniségekre vágyunk. Ez a tehetetlenségi erő elleni küzdelem. „Társadalmunkba elme kell nagy fénybe”, / mely igazodni magára mutat” — így József Attila. Ahol viszont csak egy vagy néhány személyiség áll a középpontban — ott kiegyenlítődésre szomjazunk. Az esélyek újrafelosztására. Ahol pedig mindenki személyiségnek tartja magát, ott ismét p a t t h e l y z e t áll elő, tehát újfent a tehetetlenség. Itt fölhígul, elértéktelenedik a személyiség igaz fogalma. Minden túltelített korszak után a szellemi élet, de léthangulatunk is v e t é s f o r g ó t kíván: stílusban is változásokat. Ezért valamivel a teljes telítettség előtt meg kell tudni állnunk, mert ha a teljes telítettséget elértük, már bizonyos, hogy túlcsondulás következik. Hiszen a teljességnek is van tehetetlensége: még előrelendülünk a vonatban, noha a mozdony megállt. Ahogy a mozgás fokozatosan kezdődik — lényegében ugyanúgy hal el vagy akar elhalni. (Persze, viszonylagos ez az „elhalás”).

IV.

Kiüzetés a túlfűtött lelkesedés paradicsomából.

V.

De vajon ez volt az éden? És a lelkesedés ártatlanság-e és az ártatlanság azonos-e a nem-tudással? Mert, ha így van (és miért ne lenne így) — a l e l k e s e d é s a t u d á s p ó t l á s a — behelyettesítése vagy m e g t o l d á s a, ami szintén pótlás, helyettesítés.

VI.

Az éden semmi más, mint az ártatlanság, a gyermekiség, a tapasztalatlanság, a nem-tudás, a felelőtlenség, a gyanútlanlás, a büntelenség és az önfeledtség képben való megfogalmazása és mindezek szóbeli szimbóluma.

VII.

A Széthulló Emfázis képe: más harmóniakat, nem pedig l e n d ü l e t - t e r e m t e t t e h a r m ó n i á t sejtet, mert a lendületben túl sok a tehetetlenségi tényező, az inerciális. Mi valahogy előrelátott, tervbevett, cselekvéseinkbe-kalkulált tehetetlenséget szeretnénk. Ellenőrzött és adagolt, kiszámított és nemvéletlenül, esetlegesként ható tehetetlenséget, mely utóbbi pánikba sodor, kétségbeesésbe, fejesztettségbe vagy — ha sokszor ismétlődik s megszokjuk — végleges közönybe.

VIII.

A Széthulló Emfázis vajon a Kiegészítés csatatér-képe?
A Kiüresedés tablóját idézi? Fogalmazzunk ritmikusan:

Az egy Tűz diadalmasa helyett
A minden Hamu vesztese áll ott.

Vajon erről lenne szó? Vagy pedig a Vajda János-féle „nem elveszített”,
hanem „el nem nyert” éden képéről?

IX.

Ég az idő — árny a füstje,
vak szene — sötétség.
Mit nékem a színpaletta,
ha minden kökénykék?

X.

Azt az állapotot kell elképzelni, amikor

SZOBOR A SZÉL, A SZÉL SZOBOR S AKKOR MINDEN VILÁGOS.

Az előrehaladás biztosító látszatának biztosítéka az egy helyben maradás biztonságos megteremtésének biztosítása mellett

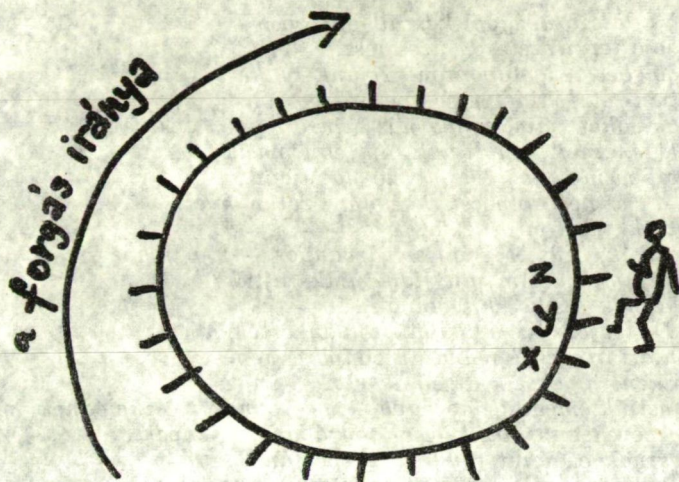
(AVAGY FONTOS ÉS PONTOSÍTÓ
ADALÉK A KIÜT A PENROSE-
ENIGMÁBÉL CÍMŰ RITMIKUS
GEOMETRIAI KÖLTEMÉNYHEZ)

Múltkor elmondtuk, hogy ama bizonyos Penrose-féle lépcsőt, melyen noha mindig egy felsőbb fokra lépünk, az mégis önmagába megtér — mozgó, kör-lépcsőnek kell felfognunk. Ha mondjuk az A lépcsőfokon állunk, mely most süllyed, átlépünk a felette lévő B-fokra. (Ám erről majd később.)

Hogy megfigyeléseink többé-kevésbé pontosak lehessenek: a körlépcsőnek *kellő* lassúsággal muszáj forognia, hogy analízisünk (eme lassított filmfelvétel, hisz a lelassító elemzés eme technika őse) mint folyamat is követhető legyen, hogy egy-egy ponton elidőzhessünk, hogy némely részletét kinagyíthassuk, a forgást leállítva, és végül: nagyon ráérősen indítsuk ismét el a forgást, hogy a viszonylagos nyugalomból a mozgásba minden *átmenet* érzékileg is jól kivethető legyen.

Hogy mondottainkat *kellő* fény övezze, mellékeljük a körlépcső *primitív* rajzát. (Hisz az én szövegem kezdetleges BARLANGRAJZOK a tudás barlangjában, barlang-festő, grafikus volnék tehát e félhomályban; elismerem, nehéz egyeztetni a *túlzó* pontosságot — eme *iróniát* a szelíd vagy magasztos — ésatöbbi — széppel.

Ám minek tagadjam, nekem se tetszenének saját verseim, fehér papírpiedesztálra emelt szövegeim, ritmikus esszéim, lüktető geometriám stb., ha más írná őket: szerencséjük, hogy én írom.) Ám lássuk a gyermekteg kis ábrát.

E fenti rajz kör szeretne lenni, fogjuk fel úgy, menjünk bele. Rajta a túszerű képződmények — a lépcsőfokok. A mozgás — forgás — iránya világos. Az emberi alak is emberinek fogható föl. Legalábbis engedjük meg. Nos: az X-szel jelölt a süllyedő lépcsőfok, az Y viszont a fölülről jövő, mely az X helyébe jön, a Z pedig sorát várja, hogy majd Y nyomába lépjen. Az ábrából az is kiderül, hogy én — az ember — *lényegében* (apróbb eltérésekkel) ugyanarra a helyre lépek, ahol már voltam, amennyiben az X lépcső nemrég még ott volt, ahova most az Y költözött. Ha pedig minden lépcsőfok új helyére érve még meg is állna egy villanásnyi időre — még világosabban kiderülne, hogy noha *felfelé lépegetek* valójában a helyemen maradok: egy helyben tehát. A tér-pont ugyanaz: csak egyszer rajta állok, majd süllyedéssel eltávolodom, hogy azután föllépjek ismét a *következő lépcsőfokra*, amely azonban ismét az én régi tér-pontomon van. A *magasabbra lépés látszata* tehát tökéletes lesz. (Fordított irányú forgás esetében, noha jóval bonyolultabb magyarázattal, szintén ugyanezt bizonyíthatjuk.)

Eme futó, elméleti kalandot (kisdedet!) mindazoknak ajánlom (úgyis napirinden a találmányok-felfedezések kérdése), akik behatóbban foglalkoznak azzal az örök-időszerű kérdéssel, hogy:

„Miként lehet az előrehaladás, a följebbjutás biztosító látszatának biztosítékát megszerezni az egy helyben maradás biztonságos megteremtésének biztosítása mellett?”

E *világkérdés* végeredményben azt célozza: a folyamatos, nem szűnő emelkedés látszatát megteremteni az egyidejű, kikerülhetetlen és állandó süllyedésben. Ez — immár világos — csakis úgy érhető el, hogy a *helycserékre* irányított figyelmemet: a lépcsőfok csupán a hely *címkéje* számomra; ám a borosüvegen sem a címke a fontos végül is. Visszajutni oda, hol egyszer már voltam följebb lépést jelent, feltéve, hogy az említett hely akkor is fontosabb volt.

És végül: bocsánatért esdek: gyanút elterelek, vád elől kitérek („örült ötlet-játék volt az egész”), mielőtt bárki megkövezne.

Golyóakvárium avagy türelemjáték

Vegyünk egy átlátszó üvegből készült gömböt, melynek belseje természetesen üres lesz. A felső, függőleges tengelyponton fúrjunk lyukat, ezen át ejtsünk bele (mint perselybe), apró színes golyókat (mindegyik más színre legyen füstve). A golyócskák lehetnek egyformák, ám egy másik kísérletben próbáljuk meg különböző nagyságú golyókkal is. A színes golyócskák életét ezután már úgy figyelhetjük, mint piros, zöld, sárga, fekete, barna, kék, ezüstös vagy szivárványos — gyöngyházszín — halak úszását bármely akváriumban. Ám mit figyelünk rajtuk? Miként igyekeznek a síkos kis golyók „helyükre”. De vajon ez a helyük, olyan értelemben, mintha „fenntartott hely” volna? Bizonyára nem. Figyeljük, miként igyekeznek az egyik kiszorítani a másikat. Figyeljük, meddig mozognak-mocorognak, fészkelődnek, meddig tülekednek örvénylően, mint tölcser torkában a cseppek. Mikor nyugosznak el, mint tyúkok az eperfán. Figyeljük, a kölcsönösen ható erők hogyan semlegesítik egymást s milyen függőleges s vízszintes erővonalak rajzolhatók meg. Ám ugyanezt kipróbálhatjuk kis színes kockákkal, kúpokkal, hengerekkel, gömbökkel, tehát vegyes „csapattal”. Vizsgáljuk, melyek kerülnek legalulra s ez mennyiben függ az idő-tényezőtől bedobásuk „mikorjától”, a sorrendtől, tehát hogy — mondjuk — a kúp a kocka után vagy előtt esik a gömb gyomrába és végül nagyságuktól, s alaki tényezőktől. Amikor elnyerték nyugalmi helyzetüket — nyugodtak-é? Tekinthető ez nyugalomnak? Rajzoljuk le az elrendeződés rácsrendszerét. Utána a „golyóakváriumot” (nevezzük el így) lassan mozdítsuk el (mert eddig rögzítettük). Figyeljük az átrendeződést, átcsoportosulást, a rácszat módosulásait. A rácszat rajzát a különböző színű testecskék körvonala, valamint a közöttük lévő apró űrök adják. Próbáljuk meg: lehetséges-e olyan helyzetbe hozni e testeket, hogy közöttük egyáltalán ne legyen űr, hogy a kúp például éppen oda jusson, ahol kúpnyi hely van. Ez lesz a legnehezebb, maga a lehetetlen. Ám ne veszítsük el a reményt, immár engedjük szabadjárá a golyóakváriumot és nézzük meg, gurulás közben milyen r ö g t ö n z ö t t elrendeződések adódnak. Vizsgáljuk meg: mennyiben „kívülről” jön a rájuk ható erő és mennyiben foglaltatik bennük. Hiszen egy zárt rendszerben zajlik tudakozásunk, nem a végtelenben, ahol minden t o v á b b t o l ó d i k. Faggassuk e gömböt gyomrában a sok kis golyóval, más testekkel: mennyiben indította el kezünk i m p u l z u s a s mennyiben más erők, többek közt a benne torlódó már említett testek. S ő maga meddig gurulhat? Vízszintes síkon, nem lejtőn [vagyunk.

Mérlegeljük a kérdést: van-e „tisztá erő”? Vessük föl: a gömb gyomrában tülekedő testek nem épp a b e l s ő l e j t ő t jelentik,

hiszen mozgásuk nem egyszer ki is rajzolja a lejtőt.
Kérdezzük meg: nem két „csúszda” találkozik-e itt? Az egyik
éppen a belső gömbfal lévén, melyen e testecskek lecsúsznak, a másik
pedig az, amikor egy-egy test a többi testek csúcsáról aláhull, hogy
érintse lent a gömbfalat. Kutassuk az örökmozgó kérdéseit! Mérjük le
[pontosan, meddig gurulhat e
gömb, úgymond, magától. S hogy e gurulás tartama mennyiben
függ a benne foglalt testecskek számától, alakjától, elrendeződéseitől, súlyától?
Ha nincsenek mérőeszközeink, legyen türelmünk. Ha nincs
türelmünk, hagyjuk abba, hogy új, más munkába fogjunk.

G U L Y Á S J Ó Z S E F

Egy ólban most

Forró mély kutakból
föllobban a virágének,
föllobban s szertehull.

Egy ólban most, hová
meghívásod volt mára,
famentes idő kering,
egy résen virágének,
tisztá idő aranya csurog,
egy résen át
idetornyozódik a világ.

Egy ólban most
sötét lelkemben vájkálok,
egy ólban, mely fölszáll
a csikorgó jeges ürbe.

Egy ólban most
famentes idő kering
magban, aranyban.

Az éj forró kútjából
fölcsendül a virágének,
fölcsendül s ellobog.

Anyám

Hogy mennyit sírt,
csak az ég tudja
vagy talán az sem,
egy óra, egy szék
meg a fia.